

Gradnik-Pisma je ciklus ljub. pesmi, zbirka Padajoče zvezde. **Motivi:** ljub. hrepenenje, misel na samomor, čutnost, strast, vodnjak (simb. duhovne povezanosti), **Tema:** ljubezen-smrt, korespondenca med mrtvimi in živimi, **Lirski subjekt:** ženska (nagovarja mrtvega moža), 5. pismo: hrepenenje, zavest o duhovni povezanosti (vodnjak), 6. pismo: samomor (možnost združitve po smrti-R&J), dvom, strah (Hamlet), 7. pismo: čutnost, čutna ljubezen, lirski subjekt ne pristaja zgolj na duhovno ljub. **Isidor Cankar-S poti** je moderni, po njem tudi poučni roman, **Zvrst:** dnevniško-esejistični (popotni), **Čas:** pred 1. sv. vojno, **Pripovedovalec:** prvoosebni (blizu personalni pripovedi), **Tematika:** umetnostno (estetizem-umetnost)-erotični (telesnost-duhovnost, čutnost, omamnost, volja do moči) roman, **Osebe:** FRITZ (razdvojen v duši, niha v ljubezni med zaročenko in ommano Karlo, cinik, simbol evropskega razumnika, hiperkulturnega človeka, notranje razdvojen, duhovno nemiren in odtujen), PRIPOVEDOVALEC (književna oseba, ki razmišlja ob kulturnih znamenitostih), KARLA (F. znanca s potovanja), ESTER (F. zaročenka), **Odlomek:** motiv R&J, tema parafraziranje (uporaba različnih lit. slogov sodobnih sl. pisateljev-Finžgar, Župančič, Cankar, Bohinjec, Meško), nehotni spomin, domišljija, čas in kraj pripovedovalca, dokumentarni opis-potopis. **Modernizem** je književnost 20. st. nasproti realizmu, naturalizmu, novi romantiki, dekadenci, simbolizmu, skupno ime za književne smeri po 1900 (težko določljive meje med njimi), **Značilnosti:** estetika grdega (prikazovanje nelepega, šokantnega, škodljivega, nemoralnega), brisanje logike zunanjega sveta-nemimetičnost, zasledovanje dogajanj v duševnosti, zavesti in podzavesti, **Jezik:** svoboden (kršenje slov. pravil), nerazumni, nelogični stavki, bes. zveze, neumetniške zvrsti, rušenje izraznih tabujev-žargonizmi, vulgarizmi, metaforika in zgradba po načelu asociativne oddaljenosti, montaže, spajanje fragmentov, **Struje:** FUTURIZEM-> prihodnost, Italija 1909, usmeritev v prih.-Marinetti, opiranje na moderno civilizacijo, tehniko, rešitev sveta-vojna (fašizem), KUBIZEM-> kocka, slikarska smer, ki geometriira zunanjo resničnost-Picasso, v književnosti ruši ustaljene norme (ločila, rahlja sintakso-Apollinaire), snov-tok podzavesti, DADAIZEM-> otroška govorica, okrog 1916 v Švici, Franciji, Nemčiji, zahteva po vrnitvi k primitivnim glasovom in asociacijam brez smisla-Tzara, vpliv na nadrealizem, NADREALIZEM-> umetnosti nadresničnosti, Francija po 1920, zavračanje razumske razlage sveta, uveljavljanje višje spontane resničnosti, skrite v člov. podzavesti: halucinacije, sanje-Aragon, Breton, nelogična metaforika kot izraz nadresničnosti, KONSTRUKTIVIZEM (ok. 1920, konstruiranje nove resničnosti po tehničnih načelih), **Tradicionalna lirika** (lir. nove roman. in kasnejšo s podobnimi lastnostmi-Menart, Fritz) → **Moderna lirika** (vse, kar je novo in v nasprotju z zastarelim, od nove romantike naprej); **LIRSKI SUBJEKT:** trpen, določljiv, prepoznaven v 1., 2. ali 3. osebi → nestabilen, neoseben, brezoseben, **MOTIVI:** jasni, prepoznavni, povezljivi v smiselno celoto → brisanje zunanjega sveta, težko povezljivi, ni vsebine, **TEMA:** določljiva → včasih težko določljiva, ni zgodbe, ker ni smiselne povezave med motivi, **IDEJA:** bralec jo lahko izpelje, spozna sporočilo → težko smiselno določljiva, odvisna od subjektivnih interpretacij, **ZGRADBA:** ponavadi kitičnost → svobodna, kitične so ali jih ni, verzi različno dolgi, nerimani, **RITEM:** pravičen verz, menjava naglašanih in nenag. zlogov → svobodni verz, ni naglasno urejen, **STIL:** bogata metaforika, simboličen pomen podob, trden jezik s stabilno skladnjo → nenavadne besede, besedne zveze, osamosvojitve besed, zvokov, šifre, mat. izrazi, **VERZ:** regularni, utemeljen z naglasnimi lastnostmi → svobodni, utemeljen s skladenskimi lastnostmi. **Federico Garcia Lorca-Vitezova pesem** je modernistična pesem, zgodba fragmentarna (drobci različnih podob), okrnjena, šibke logične povezave, nominalno izražanje, ponazarjanje toka zavesti, svobodna kitica in verz, lirski pesem, **Lirski subjekt:** popotni vitez, **Besedne figure:** personifikacije, pridevniško izražanje, **Stavčne:** iteracije, inverzije, vzkliki, kopičenje neglagolskih stavkov, **Motivi:** popotni vitez, pot rdeče kobile, rdeča luna, Cordoba, **NADREALIZEM** (avantgardno gibanje, Francija po 1920, nasprotovanje razumskemu dojemanju sveta, iskanje višje resničnosti v člov. podzavesti, uvajanje halucinacij, nekontroliranih asociacij, sanj), **Tema:** nedosegljivost cilja, pesnikova neuresničena želja; daljna, sama, nedosegljiva Cordoba, **Jezik:** dolgo nominalno izražanje, **Oblika:** svobodna, neutesnjena kitica, neobvezna rima, odsekan ritem, napetost se stopnjuje, iteracije (refren), **Metafore/barve:** kobilica črna (smrt, žalost), luna rdeča (smrt), **Mesečna romanca** iz zbirke Ciganske romances 1928, **Oblika:** nadrealizem, moderna romanca, **Tema:** ljubezen in smrt, **Metafore, Barve. Nevesta žena** iz zbirke C. r., prvine španske ljudske pesmi, **Motiv:** erotični, nevesta žena, **Eksistencializem-Predstavnika:** Albert Camus, J.P. Sartre, **Predhodniki:** F.M. Dostojevski, L.N. Tolstoj, H. Ibsen, A. Strindberg; po 1900: R.M. Rilke, A. Gide, F. Kafka, **Teme:** absurd, tesnoba, strah pred smrtjo, svoboda, odgovornost, nič, **Filozofija eksistence:** človek je svobodna eksistenca, eksistenca pred esenco (bistvom), človek je vršen v svet, svet je absurd, iskanje bistva (človekova svobodna odločitev, odgovornost za dejanja, strah pred njo), vztrajanje v absurdnem svetu, iskanje smisla, S. Kierkegaard (19. st.), M. Heidegger, K. Jaspers, Sartre (20. st.), **Sartre-Za zaprtimi vrati** je enodejanka, uprizoritev 1944, **Naslov:** brezizhodna situacija, krivda je večna, **Prostor:** posmrtni pekel (za vrati hotelske sobe) = psihološki pekel (ni vrnitve); **DRAMSKA NAPETOST-konflikt:** besedno obračunavanje (racionalni dialogi), **Zgradba:** analitična (razgaljanje preteklosti), sintetična (prepuščanje presoji in sodbi), **Didaskalije:** skope (kretnje, občutja, prostor, vzdusje), **Osebe:** moraliski trio mrtvih duš, žrtve in rabljivi, **INES:** sadizem, uničevanje moških, lezbištvo, **ESTELLE:** narcisoidnost, egoizem, čustvena otopelost-detomor, **GARCIN:** strahopetec, slabič, amoralnež, sadist, dezertar (ustreljen), **Ideja/eksistencializem:** ideja o svobodi, volji, moralni odgovornosti posameznika, poziv k strpnosti, odgovornosti, preobrazbi morale in duha. **Dramatika absurda:** po 2. sv. vojni-ok. 1950, v Franciji, iz prepričanja, da je obstoječi družbeni, moralni, politični red nesmiseln. **Predstavniki:** S. Beckett (absurdna tragična igra), E. Ionesco (absurdna komična igra), **Značilnosti:** ANTIDRAMA (moderno, avantgardistično besedilo, krožna zgradba dram. dogajanja, statičnost, pasivnost junakov, nesmiselne besedne zveze), **DRAMA** (tradicionalno besedilo, stopnjevalna zgradba, dramatska napetost, dinamičnost, aktivnost junakov, razumljiv jezik), **Samuel Beckett-Čakajoč Godota** (pomanjševalnica od Bog, naslov problemsko zastavljen, poudarjena osrednja dejavnost dramske osebe-čakanje in ime pričakovane), podnaslov tragikomedijska (elementi tragičnega-čl. nesvoboda in kovičnega-navidezno obvladovanje sveta), **Motivi:** odrešitev, biblijski motivi (gospodar-pastir, Kaj in Abel, Kristusovo trpljenje), drevo, čevlji, (pol)golota, samomor, **Tema:** čakanje Godota (odrešitve), iskanje smisla v popolnoma absurdnem svetu, **Ideja:** eksistenčna stiska, beda in trpljenje sodobnega človeka v abs. svetu, v katerem vladata poljudnost in naključje, ta svet ne nudi tolažbe, človek se sooča s praznino in grožnjo niča, edina možnost je čakanje-upanje na odrešitev, na tisto, kar nikoli ne pride, vztrajanje v nesmislu preraste v pasiven upor zoper nesmiseln svet. **Dogajanje:** ENOTNOST ČASA (večer, noč), ENOTNOST KRAJA (golo drevo, ki za nekaj časa ozeleni-upanje), **DRAMSKA NAPETOST** gajena na tem, da se nič ne zgodi, izvira iz napete duševnosti oseb (bivanjska stiska, strah, groza, nemoč), molk, **Zgradba dogajanja:** krožna (konec se povrne v izhodišče, ponavljanje motivov, dialogov, prizorov), **Didaskalije:** opredeljujejo dejavnost oseb, situacijska komika-pantomima, klovnovski obnašanje, **Avantgardna dramatika:** grotesknost, črni humor, ironija, burkaško smešne situacije, za tem se skriva tragično sporočilo (groza, stiska, nemoč, strah pred nesmisлом), **Osebe:** VLADIMIR (Didi)-filozofsko naravnani, razpravlja o religioznih vprašanjih in odrešitvi, odločen, dober spomin, zaveda se brezizhodnosti položaja, **ESTRAGON** (Gogo)-praktičen, zemljski, težave z žulji, lakota, slab spomin. Sta komičen par-cirkuška klovn. Gibljeta se na robu smrti, morala bi skočiti z Eiff. stolpa, želita se obesiti, a izbereta poslednjo možnost svojega obstoja-dolgorajno čakanje na tisto, kar nikoli ne pride-tragika modernega človeka, ki vztraja v svetu nesmisla. **ANTIUNAKI:** izkažena, pohabljen bitja (Gogo noga, Didi uriniranje, Pozzo slep, Lucky gluhi), degradirane figure, zaradi telesne nesposobnosti je njihovo obnašanje le nemočno čakanje. **STRANSKE OSEBE:** Pozzo (gospodar, krotilec, ki v cirkuškem slogu poka z bičem, ukazuje, v začetku daje vtis, da je gospodar sveta), Lucky (služabnik, ukročena zver, nasprotje vsega, kar naj bi človek predstavljal (brez dostojanstva, dela in govori, kar mu je ukazano). Sta čuden par (cirkuš). **DEČEK:** prinaša Godotova sporočila (da obstaja), a o njem ne more povedati nič gotovega (svet je negotov, ljudi se ne da zanesljivo prepoznati), paž: Antigona (Smole). **Ekspressionizem** iz lat. baes, expresio (iztis), nasprotno impressio (vtis). **Čas:** Nemčija 1910-1925, pri nas ok. 1918. **Vzroki:** bližajoča se vojna, podrti etični temelji, kaos, nesoglasja v svetu, čl. notranja stiska, občutje osamljenosti, ogroženosti, ujetosti, strahu. **Smeri:** socialno-revolucionarni, kozmični, religiozni. **Motivi, teme:** ljubezen, človečnost, svoboda, dobrot, pravičnost, usodno veselje, vojna, smrt, osamljenost. **Idejnost:** človekov prastrah, smrtna ogroženost, osamljenost, usoda, smrt, ujetost, razdvojenost, protest proti vojni, klic po revoluciji, odrešitvi, novem človeku, družbi, vizija: propadanje vesoljnega sveta, nova družba, človek. **Predstavniki:** S. Kosovel, M. Jarc, T. Seliskar, Anton Vodnik, Ivan Pregelj, Slavko Grum, France Balantič. Glasba: M. Kogoj, M. Bravničar, D. Švara, Slikarstvo: V. Pilon, I. Napotnik, T. Kralj. **Metaforika:** zunanji pojavi postanejo izrazni znaki za duhovna stanja: ocean (družba), drevo (vkljenjenost, brezizhodnost, upor), pokrajina (pesnik), ladja in razburkano morje (svet, ki pada s tečajev), podgane (ostudnost), pot skozi noč (groza). **Ekspressionistična poezija:** klic, svarilo, rotenje pesnikove razbolele duševnosti. **Verz:** dolg, ritmično ohlapen (refleksija), **Ritem:** rezek, sekan, zasople, **Jezik:** skladijska razbitost, kratki stavki, vzkliki. **Barve:** črna-rzpadanje, trohno, rdeča-dinamika, nemir, kri, revolucija, bela+črna-bivanjski položaj, rdeča+črna-bivanjska stiska, žalost, obup, razdvojenost. **Kosovel: Ekstaza smrti** je eksp. pesem, klic razbolele pesnikove duše, vizija odrešenja (revolucija), grozljive, nenavadne **metafore, barvna simbolika**, disharmoničnost, zanesen ritem, **svobodni verz**, Ljubljanski zvon 1925. **Motivi:** uničenje, utrujenost evropske civilizacije, biblijski motiv (Kristusovo vstajenje)-motiv iz grške mitologije (ptič Feniks). **Tema:** propad zahodne Evrope, vizija uničenja krivičnega sveta, propad civilizacije, krive za človekovo duhovno osiromašenje, rojstvo novega evropskega človeka, ki bo etično očiščen (revolucija v Rusiji)-**motiv. Ideja:** krik po novi humani družbi, protest proti kapitalizmu, ki je človeka razčlovečil. **Slog:** iteracije, geminacije, refren, eksklamacije, retorično

vprašanje, personifikacije, metafore, ki učinkujejo s presenečenjem-v žgočem, rdečem morju (barvna simbolika), tisočkrat mrtvi evropski človek, lepa bo smrt Evrope, legla bo v krsto temnih stoletij, zlate reči, vode ni več v Evropi (svetopisemska simbolika) osrednje besede-smrt, kri, rdeč, žgoč, goreti, pekoč-uničenje, revolucija. **Konstruktivizem** (lirika): **Ideja**: slikati, podajati dinamiko preobrazbe, odziv na družbeno dogajanje, kritika položaja umetnika, otopelosti človeške zavesti, lažne morale, kapitalistične družbe. **Montaža**: tehnika presenečenja, tehnično konstruiranje posameznih delcev, ki dobijo smisel šele v celoti, **avantgardna umetnost**. **Slog**: dinamizem besed, dinamična oblika, verz raztrgan, razglašen, ni logike, beseda razstavljena na glasove, uporaba matematičnih znakov, tehničnih simbolov, kemijskih formul, geometrična slika, brezpojmovni verz (deluje zvočno). **Kosovelov konstr.**: sredi 1925->kons->Zlati čoln (hoče poimenovati svojo pesn. zbirko, izide Rimbaudov Pijani čoln)->Integrali (ime A. Ocvirk 1967). **Kons 5**: **Snov**: osebnodoživljajska (spoznanje), **Naslov**: konstruktivistična pesem, **Lirski subjekt**: neosebni, **Slog-stil**: abstraktni izrazi, matematični pojmi, stavčne figure (iteracije), miselna sintaksa (podredje), razumska metaforika-metonymije (gnoj=zlato, zlato=gnoj), **Tema**: duša=je človek, človečnost, bogastvo človeka, **Ideja**: pesnikova obsodba kapitalističnega sveta, ki je človeka razčlovečil in mu ukradel dušo, **Motivi**: gnoj, zlato, oboje=0 (kdor nima duše-kapitalist, ne potrebuje zlata-duhovno bogastvo), $0=\omega, \omega=0, AB$ (duhovne vrednote) <1,2,3 (materialne), I, A-oslovski riganje, posmeh svetu, v katerem je prevladalo materialno vrednotenje, vrednotenje-spoznavna in etična razsežnost, estetska. **Pesem št. X**: nastala 1925, notranja konstrukcija, konstrukcija predstav, pojmov, zvokov, ki se med seboj na videz izključujejo, povezave moramo odkriti sami, logika asociacij, svet nesmisla-kaos (konstruktivizem), **Motiv**: človek, podgana, **Tema**: razčlovečenje (človek umira kot žival), **Ideja**: protest proti nehumani, razčlovečeni družbi, nemoralni (ekspresionizem), **Moderni slog**: matematični simbol x, likovno učinkovanje (velike črke, medmeti, velika začetnica Človek-spoštovanje, 3xčlovek-padanje njegove vrednosti), spomin na mlade dni-dehtenje lip, razpoloženje (impresionistično), osamosvajanje besed, zvoka, medmeti, vzkliki, ponavljanja, stopnjevanje (ekspresionistično), **Kontrasti**: ironija (Bog na razpoloženju), človek krkuje-podgana umira (grotesknost), človečanski ideali-bolgarski obveščenci, pesnikova mladost-umiranje podgan (druženje grdega in lepega, pozitivnega in negativnega). **Slutnja**: **Tema**: slutnja smrti (Nekdo gleda za menoj), pesnikova neuresničena želja, luč v oknu-domačnost-mati ga čaka. **Jezik**: Skoraj popolno nominalno izražanje (le 1 glagol), **Metafore**: svetloba≠tema, tišina≠hrup, ni hrupa (tišina, osamljenost), ni svetlobe (tema), **Oblika**: svobodna, neutesnena kitica, neobvezna rima, odsekan ritem, napetost se stopnjuje. *ekspresionizem (1918-30), Kosovel (1904 Sežana-1926 Trst), imp.: Balada, Slutnja, Vas za bori, Predsmrtnica; eks.: Ekstaza smrti; kons.: Integrali, **Zbirke**: Pesmi (1927), Izbrane pesmi (31), Zbrano delo I (46), Izbrane pesmi (49), Zlati čoln (54), Moja pesem (64), Ekstaza smrti (64), Integrali 26 (67), Zbrano delo II (74), Zbrano delo III (77).